

## MODALITĂȚI DE EXPRIMARE A ACȚIUNII DE TRAFIC DE PERSOANE ÎN DREPTUL COMPARAT

*Mihai ȘTEFĂNOAIA*

*Universitatea „Petre Andrei”, Iași, România*

În prezentul articol autorul urmărește să ofere, prin metoda dreptului comparat, soluții mai bune, specifice, relevante procesului legislativ în interpretarea infracțiunii de trafic de persoane. Obiectul de cercetare al lucrării îl formează următoarele subiecte: conceptul și natura traficului de persoane; recrutarea, primirea, adăpostirea, ascunderea, transportarea, transferul sau acceptarea persoanelor în vederea exploatarea acestora; factorii care contribuie la dezvoltarea traficului de persoane; problemele prevenirii și combaterii traficului de persoane; instrumentele juridice internaționale de prevenire și combatere a traficului de persoane etc.

În calitate de suport la elaborarea prezentului demers științific a servit legislația penală a diferitelor state, o atenție specială fiind acordată următoarelor articole: art.165 „Traficul de ființe umane” și art.206 „Traficul de copii” din Codul penal al Republicii Moldova; art.210 „Traficul de persoane” și art.211 „Traficul de minori” din Codul penal al României din 2009; alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane; alin.(1) art.1 al Legii Ghanei din 2005 cu privire la combaterea traficului de persoane; art.2 al Legii Mauritiusului din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane; art.3 din Protocolul la Convenția ONU din 15.11.2000: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea și primirea victimei; Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 03.05.2005 etc.

**Cuvinte-cheie:** *trafic de persoane, trafic de minori, acțiunea principală a infracțiunii, inacțiune, recrutarea persoanei, exploatarea persoanei, prevenirea și combaterea traficului de persoane.*

### EXPRESSIONS OF THE ACT OF HUMAN TRAFFICKING WITHIN THE COMPARATIVE LAW

This article seeks, by the method of comparative law to provide better solutions, specific, relevant to the legislative process in the interpretation of the offence of human trafficking. The object of this research was formed by the following topics: the concept and nature of human trafficking; the recruitment, reception, shelter, harbor, transportation, transfer or acceptance of persons in order to exploit them; the factors contributing to the development of human trafficking; the problems ahead of preventing and combating human trafficking; the international legal instruments to prevent and combat trafficking in human beings etc.

As research support of the analysis was the penal legislation of different countries, with special attention given to the following articles: art.165 „Human trafficking”, art.206 „Trafficking of children” the Penal Code of the Republic of Moldova; art.210 „Human trafficking”, art.211 „Trafficking of Minors” the Penal Code of Romania from 2009; par.1 art.1 of the Law of Saudi Arabia from 2009 on combating human trafficking; par.(1) art.1 of the Law of Ghana from 2005 on combating human trafficking; art.2 of the Law of Mauritius from 2009 on combating human trafficking; Article 3 of the Protocol to the UN Convention from 15.11.2000: the recruitment, transportation, transfer, harbor and reception of the victim; the Convention of the European Council from 03.05.2005 on fighting against human trafficking etc.

**Keywords:** *human trafficking, trafficking of minors, the main action of the offence, inaction, recruitment of the person, exploitation of the person, preventing and combating human trafficking.*

Referindu-se la aspectul exterior al infracțiunilor privind traficul de persoane, A.Aronovitz îl descrie ca pe un proces care include trei etape: 1) înșelăciunea sau răpirea ori recrutarea victimei urmată de transportarea acesteia sau de trecerea victimei peste frontiera de stat; 2) exploatarea victimei; 3) debarasarea de victimă [1]. Considerăm inexactă o astfel de interpretare care reflectă nu conținutul laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane, dar, mai degrabă, conținutul fenomenului trafic de persoane. În afară de aceasta, așa cum vom putea vedea *infra*: 1) complexitatea laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane nu se reduce nici pe departe la înșelăciunea sau răpirea ori recrutarea victimei urmată de transportarea acesteia sau de trecerea victimei peste frontiera de stat; 2) exploatarea victimei, ca și debarasarea de aceasta, depășesc cadrul laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane.

De asemenea, nu susținem nici poziția exprimată de E.A. Мапахтанова: „Necesită perfecționare art.127<sup>1</sup> CP FR. Este nereușită interpretarea prea largă a noțiunii de trafic de persoane dată de legiuitorul rus în acest articol al legii penale. Or, recrutarea, transportarea, adăpostirea, transferul și primirea victimei, menționate în art.127<sup>1</sup> CP FR, nu reflectă esența fenomenului traficării, tranzacționării victimei” [9, p.8-9]. În replică,

aducem ca argument punctul de vedere aparținând lui M.Ю. Буряк: „La incriminarea faptelor privind traficul de persoane trebuie să se ia în considerare toate modalitățile menționate la art.3 din Protocolul la Convenția ONU din 15.11.2000: recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea și primirea victimei. Omiterea chiar și a uneia dintre ele duce la lacune în legea penală și, implicit, la evitarea răspunderii de către unii dintre cei implicați în traficul de persoane” [8, p.8].

Într-adevăr, așa cum rezultă din actul internațional sus-menționat, acțiunea principală din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane se exprimă în recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea victimei. Aceleași modalități componente sunt specificate în Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptată la 03.05.2005, precum și în Directiva 2011/36/UE din 05.04.2011.

Este cazul de menționat că, în contextul dreptului comparat, de cele mai dese ori structura laturii obiective a infracțiunilor privind traficul de persoane cuprinde nu o singură acțiune sau inacțiune, dar două acțiuni sau inacțiuni: 1) acțiunea principală; 2) acțiunea sau inacțiunea adiacentă.

În cazuri mai rare, există legislații, conform cărora infracțiunile privind traficul de persoane (cel puțin în varianta neagravată) nu presupun prezența acțiunii adiacente: „oricine cumpără o altă persoană, o ia în posesie, o adăpostește, o transportă, o vinde, o transmite sau dispune de ea în orice alt mod, sau mediază astfel de operațiuni, în scopul de practicare a prostituției sau de exploatare sexuală în alte forme, ori de folosire în munca forțată, în sclavie, în servitute sau în traficul de organe sau țesuturi umane ori de sânge” (art.387a din Codul penal al Sloveniei din 28.09.2004); „traficul de ființe umane reprezintă folosirea, recrutarea, transportarea, adăpostirea sau primirea unei persoane, în scopul exploatării acesteia” (alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane); „orice persoană care vinde, cumpără, transmite sau primește o altă persoană, ori schimbă o persoană cu o altă persoană, ori încearcă să săvârșească astfel de acțiuni” (alin.1 art.175/B din Codul penal al Ungariei); „cumpărarea sau vânzarea unei persoane, ori realizarea unei alte tranzacții asupra unei persoane, ori recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane, în scop de exploatare” (alin.1 art.127<sup>1</sup> din Codul penal al Federației Ruse); „vânzarea-cumpărarea unei persoane sau efectuarea altor tranzacții cu privire la aceasta, precum și recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, săvârșite în scop de exploatare” (alin.1 art.181 din Codul penal al Bielorusiei din 02.06.1999); „traficul de ființe umane, adică cumpărarea / vânzarea unei persoane, ori recrutarea, transportarea, cazarea sau transferul unei persoane către o altă persoană, săvârșit în scopul de exploatare a unei persoane” (alin.(1) art.129<sup>1</sup> din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997) etc.

Mai trebuie de menționat că, în același context, spre deosebire de infracțiunea de trafic de persoane adulte, infracțiunea de trafic de minori (trafic de copii) presupune întotdeauna prezența acțiunii principale și a acțiunii sau inacțiunii adiacente nu în ipoteza de variantă-tip a infracțiunii, dar în ipoteza de variantă agravată a infracțiunii.

Prin prisma dreptului comparat, vom consemna că cele cinci modalități componente ale **acțiunii principale** din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane, specificate în instrumentele normative internaționale consemnate anterior, le atestăm în: art.225-4-1 CP Fr; art.110/a CP Al; art.132 CP Ar; lit.a) art.3 al Legii Filipinelor cu privire la combaterea traficului de persoane din 26.05.2003; pct.1 § 1 din Secțiunea „Dispoziții suplimentare” a Legii Bulgariei din 07.05.2003 cu privire la combaterea traficului de ființe umane [4] etc.

În cazuri mai numeroase, cifra acestor modalități este una mai mare decât cea atestată în cazul instrumentelor normative internaționale nominalizate mai sus. În astfel de cazuri, acțiunea principală este caracterizată prin sintagmele: „vânzarea-cumpărarea sau efectuarea altor tranzacții ilicite în privința unei ființe umane, precum și recrutarea, transferul, adăpostirea sau primirea acesteia” (art.143<sup>1</sup> CP Ge); „recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea, comercializarea sau primirea de persoane” (alin.(1) art.1 al Legii Ghanei cu privire la combaterea traficului de persoane din 2005); „recrutarea, vânzarea, furnizarea, achiziționarea, capturarea, transportarea, deplasarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.2 al Legii Mauritiusului cu privire la combaterea traficului de persoane din 2009); „recrutarea, transportarea, transferul, vânzarea, cumpărarea, medierea vânzării, adăpostirea sau păstrarea unei alte persoane” (art.444 CP Mn); „recrutarea, transportarea, transferul, vânzarea, cumpărarea, împrumutul, închirierea, adăpostirea sau primirea de persoane” (art.1 al Legii statului Myanmar cu privire la combaterea traficului de persoane din 13.09.2005 [6]) etc.

Mai nuanțat pare a se exprima legiuitorul turkmen. Astfel, la art.129<sup>1</sup> din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997 acțiunea principală este caracterizată prin sintagma „cumpărarea / vânzarea unei persoane, ori recrutarea, transportarea, cazarea sau transferul unei persoane către o altă persoană”. În același timp,

conform art.1 al Legii Turkmenistanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 14.12.2007, „traficul de persoane reprezintă ansamblul de acțiuni, cum ar fi recrutarea, cumpărarea, vânzarea, transportarea în una sau mai multe țări, predarea sau deținerea unei singure persoane sau a unui grup de persoane...” [5].

În art.418-A CP Ma sunt utilizate două sintagme diferite: „recrutarea, transportarea, transferul, cumpărarea sau vânzarea, adăpostirea ori acceptarea de persoane” (în ipoteza în care victima este o persoană adultă); „cumpărarea, vânzarea, păstrarea sau luarea de persoane” (în ipoteza în care victima este o persoană minoră). Același criteriu de diferențiere este folosit în art.1 al Legii Senegalului cu privire la combaterea traficului de persoane și a practicilor asimilate și la protecția victimelor, nr.2005-06 din 10.05.2005: „recrutarea, transportarea, cazarea sau primirea de persoane” (în cazul în care victima este o persoană adultă); „recrutarea, transportarea, transferarea sau adăpostirea de persoane” (în cazul în care victima este o persoană minoră).

Ce presupune vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei în cazul exemplelor enunțate mai sus? Pentru a răspunde la această întrebare, vom apela mai întâi la o normă interpretativă, și anume: la art.3 al Legii model a CSI cu privire la contracararea traficului de persoane, din 03.04.2008 [10]: cumpărarea-vânzarea de persoane reprezintă o convenție oneroasă bilaterală, îndreptată spre transferul în schimbul unei sume de bani a victimei de către o persoană, față de care victima se află într-o dependență legală sau ilegală, către o altă persoană; alte tranzacții ilegale în privința victimelor traficului de persoane, în care ea este considerată obiect de proprietate, se exprimă în transferul victimei în calitate de obiect al unei convenții oneroase sau gratuite către o altă persoană, inclusiv în calitate de dar, sau în schimbul unor valori materiale, sau pentru posesie sau folosință temporară în schimbul unei plăți, sau ca garanție pentru executarea obligațiilor care decurg din convenții, sau cu titlu de despăgubire pentru daunele cauzate unei alte părți.

Elementul de specificitate în raport cu art.165 și 206 CP RM, precum și cu art.210 și 211 CP Rom din 2009, îl reprezintă tocmai enunțarea în calitate de modalități distincte ale acțiunii principale a: cumpărării sau vânzării victimei; realizării unei alte tranzacții asupra victimei. S-ar părea că aceste modalități nu sunt decât cazuri particulare ale modalității de transfer al victimei, modalitate care este la fel enunțată în dispoziția de la alin.1 art.127<sup>1</sup> CP FR. Însă realitatea este alta. Astfel, de exemplu, în doctrina penală rusă se arată: „Transferul victimei, ca și transportarea acesteia, reprezintă în anumite situații o activitate de intermediere, datorită căreia vânzătorul realizează înstrăinarea victimei, iar cumpărătorul intră în posesia victimei” [11, p.97]. Așadar, ceea ce în condițiile legislației penale a Republicii Moldova și a României constituie complicitate la infracțiunile privind traficul de persoane, în legea penală rusă și în alte legi exemplificate mai sus reprezintă activitate de autorat la infracțiunea de trafic de persoane.

Revenind la prezentarea modalităților componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane, vom menționa că la modalitățile în cauză (care de această dată nu au legătură cu vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei) se referă exemplele următoare. Astfel, în art.1.0.1. al Legii Azerbaidjanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 28.06.2005, se menționează despre „primirea, adăpostirea, ascunderea, transportarea, transferul sau acceptarea de persoane” [3]. De asemenea, potrivit dispoziției Secțiunii 1a din Capitolul 4 al Codului penal al Suediei din 21.12.1962, făptuitorul fie „recrutează, transportă, găzduiește, primește sau aplică măsuri de altă natură în raport cu o altă persoană și, astfel, preia controlul asupra acesteia” (alin.1), fie „cedează altcuiva controlul asupra unei persoane ori preia de la altcuiva controlul asupra unei persoane” (alin.2).

În ipoteza altor legislații, numărul modalităților componente ale acțiunii principale (modalități care au sau nu legătură cu vânzarea-cumpărarea sau altă tranzacționare a victimei) fie că este mai redus comparativ cu cel atestat în cazul instrumentelor normative internaționale nominalizate mai sus, fie că nu este mai redus, dar comportă anumite note de originalitate. Astfel, acțiunea principală o desemnează formulările: „vânzarea-cumpărarea unui minor ori efectuarea altor tranzacții cu privire la un minor sub formă de transfer sau obținere de posesie asupra acestuia” (art.133 CP RK); „vânzarea sau orice altă tranzacție ilegală privitoare la o persoană, precum și reținerea, deplasarea, ascunderea sau transferul unei persoane” (art.149 CP Uc); „recrutarea, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane” (art.186 CP BH); „determinarea, angajarea, transferul, atragerea, transportarea, deținerea sau oferirea unei persoane” (art.232a din Codul penal al Cehiei din 08.12.1961); „vânzarea, cumpărarea, transmiterea sau primirea unei persoane, ori schimbul unei persoane cu o altă persoană” (art.175/B CP Un); „folosirea, recrutarea, transportarea, adăpostirea sau primirea unei persoane” (alin.1 art.1 al Legii Arabiei Saudite cu privire la combaterea traficului de persoane, din 2009); „transferul, recrutarea, deținerea, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.281 bis din Codul penal al Boliviei din 11.03.1997);

„folosirea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane” (art.2 al Legii Omanului cu privire la combaterea traficului de persoane, din 2008) etc.

O viziune originală asupra acțiunii principale, condiționată de particularitățile victimei, scopului și de alte semne ale infracțiunii, atestăm în art.4 al Legii Filipinelor cu privire la combaterea traficului de persoane, din 26.05.2003: la fiecare literă a acestui articol se prevede o variantă aparte de infracțiune, a cărei acțiune principală se distinge prin anumite trăsături individualizante: a) recrutarea, transportarea, transferul, purtarea, furnizarea sau primirea unei persoane prin orice mijloace, inclusiv sub pretextul de ocupare a forței de muncă în țară sau în străinătate, ori de formare profesională sau de ucenicie, în scop de prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; b) mijlocirea și facilitarea întâlnirii, pentru bani, profit, avantaje economice sau de altă natură, a unei femei filipineze cu un cetățean străin, pentru căsătorie, sau în scopul achiziționării, cumpărării, oferirii, vânzării sau comercializării acesteia, sau pentru folosirea în prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; c) promisiunea de încheiere a căsătoriei sau încheierea căsătoriei, reale sau simulate, în scopul folosirii în prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; d) realizarea sau organizarea de excursii și planuri de călătorie care constau în pachete turistice sau activități turistice, în scopul folosirii și oferirii de persoane pentru prostituție, pornografie sau exploatare sexuală; e) menținerea unei persoane în prostituție sau recrutarea unei persoane să se angajeze în prostituție sau în pornografie; f) adoptarea sau facilitarea adopției de persoane în scop de prostituție, pornografie, exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie, servitute involuntară sau servitute pentru datorii; g) recrutarea, angajarea, adoptarea, transportarea sau răpirea unei persoane, prin amenințare, aplicare a violenței, fraudă, înșelăciune, constrângere sau intimidare ori în scopul de prelevare sau de vânzare de organe umane; h) recrutarea, transportarea sau adoptarea unui copil, în scopul angajării acestuia în activități militare în Filipine sau în străinătate.

Legiuitorul irlandez are un punct de vedere asemănător asupra conformației acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane. Astfel, conform art.2 al Legii Irlandei nr.8/2008, trafic înseamnă: a) achiziționarea, recrutarea, transportarea sau adăpostirea persoanei, sau (i) transferul persoanei, (ii) plasarea persoanei în custodia, în grija sau sub controlul altcuiva, sau (iii) oferirea persoanei unei alte persoane; b) determinarea persoanei să intre sau să iasă de pe teritoriul unui stat sau să călătorească pe teritoriul statului; c) luarea persoanei în custodie, în grijă sau sub control; d) asigurarea persoanei cu adăpost sau cu loc de muncă.

În funcție de lipsa sau existența unei deplasări a victimei, legiuitorul nepalez distinge între modalitățile componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunii de trafic de ființe umane și modalitățile componente ale acțiunii principale din cadrul infracțiunii de transportare ilegală de ființe umane. Astfel, în corespundere cu Legea Nepalului cu privire la interzicerea traficului și transportării ilegale de ființe umane, din 24.07.2007 [2], „în cazul în care cineva comite una din următoarele fapte, se va considera că săvârșește trafic de ființe umane: a) vânzarea sau cumpărarea unei persoane în orice scop; b) constrângerea unei persoane să se prostitueze, cu sau fără obținerea de beneficii financiare; c) prelevarea ilegală de organe umane; d) recrutarea în prostituție” (alin.(1)); „în cazul în care cineva comite una din următoarele fapte, se va considera că săvârșește transportare ilegală de ființe umane: a) scoaterea unei persoane din țară în scop de cumpărare sau de vânzare a acesteia; b) luarea unei persoane de la locul ei de origine, locul ei de reședință sau de la o altă persoană prin ademenire, stimulare, dezinformare, fals, trucuri, constrângere, răpire, amenințare sau abuz de putere, urmată de aducerea unei alte persoane în orice alt loc în Nepal sau în străinătate ori de predarea unei alte persoane altcuiva, în scop de prostituție sau de exploatare” (alin.(2)).

Consemnăm și un exemplu nefericit de echivalare a modalităților acțiunii principale din cadrul infracțiunilor privind traficul de persoane cu modalitățile acțiunii adiacente din cadrul acestor infracțiuni. O asemenea structurare a conținutului legal al infracțiunilor privind traficul de persoane nu poate servi în niciun caz ca model pentru legiuitorul moldovean și cel român. Astfel, la lit.a) art.1 al Legii Tadjikistanului cu privire la combaterea traficului de ființe umane, din 08.07.2004 [7] traficul de ființe umane reprezintă cumpărarea sau vânzarea unei persoane, cu sau fără consimțământul acesteia, prin fraudă, recrutare, tănuire, transfer, transportare, răpire, înșelăciune, abuz de poziția de vulnerabilitate sau corupere în scopul de a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane, ori prin alte forme de constrângere, în scopul săvârșirii în continuare a traficului de ființe umane, al angajării în activități sexuale sau infracționale, al folosirii în conflicte armate, al folosirii în pornografie, în munca forțată, în sclavie sau în condiții similare sclaviei, în servitutea pentru datorii sau în adopția în scop de profit.

**Bibliografie:**

1. ARONOWITZ, A., THEUERMANN, G., TYURYUKANOVA, E.V. *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime*. Vienna, OSCE / Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings, 2011. 116 p.
2. Human Trafficking and Transportation (Control) Act, 2064 // <http://www.lawcommission.gov.np/en/documents/prevaling-laws/prevaling-rules/Prevailing-Laws/Statutes---Acts/English/Human-Trafficking-and-Transportation-%28Control%29-Act-2064-%282007%29/> (Accesat: 28.05.2012)
3. Law of Azerbaijan Republic on the Fight against Human Trafficking // <http://legislationline.org/topics/country/43/topic/14> (Accesat: 27.05.2012)
4. Law of Bulgaria on countering trafficking in human beings // [www.mls.gov.bg/equal/equalen/trafficking\\_Bulgaria\\_4.pdf](http://www.mls.gov.bg/equal/equalen/trafficking_Bulgaria_4.pdf) (Accesat: 27.05.2012)
5. Law of Turkmenistan on Combating Trafficking in Persons // <http://legislationline.org/topics/country/51/topic/14> (Accesat: 27.05.2012)
6. The Anti Trafficking in Persons Law (The State Peace and Development Council Law No. 5/ 2005) // [http://www.artipproject.org/artip-tip-cjs/laws-policies/national/Myanmar/Myanmar\\_Law\\_TIP\\_2005\\_e.pdf](http://www.artipproject.org/artip-tip-cjs/laws-policies/national/Myanmar/Myanmar_Law_TIP_2005_e.pdf) (Accesat: 27.05.2012)
7. The Law of the Republic of Tajikistan on Fight against Human Trafficking // <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/856/file/156afe39fcc820af8679ffecd1c4.pdf> (Accesat: 28.05.2012)
8. БУРЯК, М.Ю. *Торговля людьми и борьба с ней (криминологические и уголовно-правовые аспекты)*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2005. 31 с.
9. МАРАХТАНОВА, Е.А. *Преступления против свободы личности: вопросы законодательной регламентации и квалификации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2006. 27 с.
10. Модельный закон Содружества Независимых Государств о противодействии торговле людьми // <http://www.iacis.ru/html/?id=22&str=list&nid=1> (Accesat: 28.05.2012)
11. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть* / Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008. 800 с.

**ABREVIERI:**

- CP Al – Codul penal al Albaniei din 27.01.1995  
 CP Ar – Codul penal al Armeniei din 18.04.2003  
 CP BH – Codul penal al Bosniei și Herțegovina din 01.03.2003  
 CP Fr – Codul penal al Franței din 22.07.1992  
 CP Ge – Codul penal al Georgiei din 22.07.1999  
 CP Ma – Codul penal al Macedoniei din 23.07.1996  
 CP Mn – Codul penal al Muntenegrului din 17.12.2003  
 CP RK – Codul penal al Kazahstanului din 16.07.1997  
 CP Un – Codul penal al Ungariei din 31.12.1978

*Prezentat la 21.04.2015*